

ЂОРЂЕ АНДРЕЈЕВИЋ КУН У БОРУ: Слађана Ђурђекановић Мирић, Бор, Музеј рударства и металургије Бор, 2018.

Категорија чланка: приказ

Ђорђе Андрејевић Кун је био најдоследнији представник социјално ангажоване уметности у Србији и Југославији, кроз коју је реалистички, у облику непосредне наратије, дао богату ликовно-уметничку документацију борбе за људска права, као и револуционарних догађаја времена у коме је живео. Као социјално ангажовани уметник, изражавао је кроз своје стваралаштво јасан став да уметност мора да буде одраз стварности и реалног живота, да не служи хедонизму грађанске класе, већ борби прогресивних, лево оријентисаних снага. Уметничка пракса морала је да буде у функцији друштва, усмерена ка темама које су најефектније могле да изразе револуционарни програм и политичке идеје левичарских тенденција.

У књизи *Ђорђе Андрејевић Кун у Бору*, Слађана Ђурђекановић Мирић се бави главним обележјима уметности Ђорђа Андрејевића Куна, фокусирајући се на другу фазу његовог стваралаштва која је у потпуности окренута социјално ангажованој уметности и социјалистичком реализму. Централна тачка њене студије је амблематско дело међуратне ангажоване уметности, мапа *Крваво злато* (1936/1937), њена рефлексија на друштво, посебно на град Бор у којем је настала, као и утицај на савремене ствараоце из различитих области уметничког и друштвеног деловања. Студиозним приступом и исцрпним фактографском грађом, ауторка посебно пажњу даје двозначности географске одреднице „у Бору“, осветљавањем Куновог боравка у овом граду, као и друштвено-политичким условима у којима су град и његов рудник тада функционисали. Користећи обимну литературу и лично научно-истраживачко искуство, детаљно пише о образовању, уметничком опусу и друштвено-политичком ангажману Ђорђа Андрејевића Куна, једног од најзначајнијих социјално ангажованих уметника прве и почетка друге половине 20. века.

Први део књиге почиње анализом Куновог стваралаштва, од првих уметничких корака, учења графичког заната код оца и стваралаштва у духу грађанског модернизма, које је обележило прву фазу његовог опуса. Међутим, кроз опис и навођење дела насталих непосредно пре и после Прве графичке изложбе у Београду (1934), као и током првог боравка у Бору исте године, ауторка запажа уметнички и идеолошки преокрет који је довео до прочишћавања ликовног израза од првостечених знања из Уметничке школе. То је

1. *ЂОРЂЕ АНДРЕЈЕВИЋ КУН У БОРУ*: Слађана Ђурђекановић Мирић, Бор, Музеј рударства и металургије Бор, 2018.
1. *ЂОРЂЕ АНДРЕЈЕВИЋ КУН У БОРУ*: Slađana Đurđekanović Mirić, Bor, Muzej rudarstva i metalurgije Bor, 2018.

резултирало трагањем за новом формом која ће најадекватније носити социјалну поруку и елиминисати артистичке и индивидуалистичке садржаје грађанског сликарства његове прве фазе. Новонастали опус се огледао у стваралаштву које стилски, тематски и идеолошки припада социјалном, борбеном и социјалистичком реализму – сликама, графикама и цртежима који су настали почев од средине тридесетих па до почетка педесетих година 20. века. Свој друштвено-политички и

уметнички ангажман Ђорђе Андрејевић Кун је почео колективним деловањем у групи *Живот* (1934–1940), *Независни* (1937) и у Удружењу ликовних уметника, као и ангажовањем у Врховном штабу НОБ-а током Другог светског рата и политичким деловањем по његовом завршетку, градећи животни пут уметника за кога су уметност и револуционарна борба били једнако битни. Прве, и најзначајније радове социјално ангажоване концепције, реализовао је у медију графике, видевши у њој моћно изражајно средство уметности социјалних тенденција, због јефтине израде и могућности мултипликовања, а самим тим и лаког ширења левичарских идеја, као и подизања свести у борби за људска права и слободе код широке друштвене популације. У том духу реализовао је четири мапе графика: *Крваво злато* (1936/1937), *За слободу* (1939), *20 цртежа* (1940) и *Партизани* (1946), као и друга графичка остварења, попут листова незавршене мапе према роману *Јевреји без новца* Мајкла Голда, које је излагао на Првој графичкој изложби у Београду.

Оно по чему се ова студија разликује од других које су се бавиле стваралаштвом Ђорђа Андрејевића Куна јесте жеља ауторке да прикаже прожимање Куновог стваралаштва са борском средином у друштвеном, политичком и уметничком смислу, што се огледа у приложеном детаљном опису развоја града Бора, посебно у периоду од 1904. до 1941. године, када је рудник био у власништву Француског друштва Борских рудника – Концесија „Свети Ђорђе“. Тај период је обележила урбанизација сеоске средине која је постала средиште највећег произвођача бакра у Европи, а процеси урбанизације и индустријализације довели су до формирања класног капиталистичког друштва и изградње инфраструктуре у циљу обезбеђивања лагодног живота за владајућу класу. С друге стране, негативна последица индустријализације и рада рудника било је спровођење репресивних мера према потчињеној класи, коју су чинили радници и сељаци. Пропадање плодног тла због индустријског загађења приморало је сељаке да напусте плодне орнице и постану део радничке класе, која је радила под тешким условима и на рубу људске егзистенције. Таква ситуација је и привукла Ђорђа Андрејевића Куна да посети Бор и проведе скоро два месеца са рударима, у намери да направи уметничко дело које ће бити „роман у сликама“ тешког живота борских рудара. У поглављу „Рад Ђорђа Андрејевића Куна у Бору“, детаљно је описан његов боравак у граду, дружење са радницима, прогони од стране управе рудника и полиције, као и његови утисци о животу рудара на ивици егзистенције. Ауторка је у књизи представила сваки лист мапе детаљном музеолошком и садржинском анализом, а исти приступ је применила и у анализи других графичких остварења овог уметника – мапа *За слободу*, *20 цртежа* и *Партизани*, како би читаоцу приближила уметнички и идеолошки значај Куновог стваралаштва за корпус социјално ангажоване уметности. Веза Ђорђа Андрејевића Куна и града Бора остаће нераскидива, јер ће се и након Другог светског рата, 1955. године, уметник поново

вратити Бору и урадити две слике борског рудника: *Пејзаж - Борски рудник* (1955), данас у колекцији Умјетничког музеја Црне Горе у Цетињу, и *Борски рудник* (1955), слику монументалних димензија која се налази у збирци Галерије Војске Србије у Београду.

У другом делу књиге, Слађана Ђурђекановић Мирић детаљно образлаже у којој мери је уметност Ђорђа Андрејевића Куна оставила дубоке корене у уметничком и друштвеном животу града Бора. Мапа *Крваво злато*, један од два примерка ауторског отиска мапе, купљена је за музеј у оснивању у Бору и један је од најзначајнијих музејских предмета. Први пут је изложена 1955. године приликом отварања прве музејске поставке у Бору, а потом је преузета за музејску колекцију крајем 1962. године, од када је често излагана. Године 1979. организована је изложба *Крваво злато из уметничке збирке Музеја рударства и металургије Бор*, која је наредних година гостовала у шеснаест градова Србије. У Дому пионира у Бору, организована је 1984. године изложба Кунових радова у сарадњи с Народним музејом из Београда, док је 2014. године одржана изложба под називом *Ђорђе Андерјевић Кун у Бору*, на којој су представљени сви његови радови који се налазе у овом граду. Графике из мапе *Крваво злато* често су коришћене и као илустрације, пре свега у празничним бројевима новина *Борски колектив*. Често су објављиване и у другим штампаним издањима, чланцима и књигама о граду у којима се расветљава и документује живот у Бору током тридесетих година 20. века, као и еколошка буна у Србији, познатија у литератури као *Влашка буна*. Поетски зборник књижевне омладине Бора *У нама живот* (1980) илустрован је са свих 28 графика, доприносећи општој популарности овога дела, док су две графике искоришћене за корице књиге *Ликовна уметност у Бору: 1900–2000 године* (2008). Динамика и велики број изложби, излагање мапе у сталној поставци Музеја рударства и металургије и репродуковање у штампаним издањима, потврђују значај *Крвавог злата* за борску средину. Поред тога што има уметничку вредност, ово дело документује и ниво технолошког развоја рударске и металуршке опреме, као и социјални статус, начин живота и еколошке прилике у граду, представљајући их кроз живот две друштвене класе.

Поглавље књиге „Одјеци стваралаштва Ђорђа Андрејевића Куна у Бору“ посебно издавају ово дело у односу на сличне студијске прегледе опуса једног уметника јер елаборира на који су начин савремени уметници и истраживачи приступили Куновом стваралаштву, потврђујући актуелност и општу популарност његовог рада. Даринка Поп Митић урадила је мурал и четири цртежа инспирисана Куновим делима као део пројекта Народне библиотеке Бор, под називом *Алтернативна урбанизација Бора у очима других* (2010), чији је аутор Драган Стојменовић. Пројекат је имао за циљ покретање интелектуалног дијалога о јавним просторима између локалне заједнице и одабраних аутора који први пут бораве у Бору, кроз ликовне, концептуалне и контекстуализоване уметничке приступе. Други пројекат, аутора

Горана Миленковића из Народне библиотеке у Бору, под називом *Ескамонтажа – стриптиз слободе* (2016), имао је за циљ реактуализацију недовољно познатог културног наслеђа кроз критички и естетски уметнички предмет. Резултат пројекта је књига истог назива, чију окосницу чини Кунова мапа *Крваво злато*, на коју реферишу серија од 28 скулптура словеначког уметника Зорана Срдња Јанежића под називом *Свобода*, стрип Даринке Поп Митић *Два штрајка*, сликани наратив Милице Ружичић, као и текст *Златна крв* вајара Зорана Пантелића и групе *Куда.орг*. Рад Милице Ружичић *Десау* је најобимнији и структурално је постављен слично *Крвавом злату*, а састоји се од текста *Борски пудинг* – који је метафора и алузија на квалитет ваздуха у Бору и однос између радника, представника управе и власти, и ликовног дела

који чини 35 слика, гвашева. Применом методе анимације (брзим листањем књиге) добија се ефекат нестајања људских фигура, чиме се реферише на стварност ишчезнућа радничке класе у условима неокапитализма у савременој Србији.

На крају овог приказа, можемо закључити да је Слађана Ђурђекановић Мирић приредила још једну значајну студију о стваралаштву Ђорђа Андрејевића Куна у којој је донела студиозан преглед стваралаштва овог уметника. Ауторка се посебно фокусира на његову графичку делатност, везу са Бором и значај за тај град, као и његов утицај на савремене уметничке праксе, потврђујући константну актуелност Куновог стваралаштва, а посебно мапе *Крваво злато*.